

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 24 mars 1927 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en effektivare läkarvård vid de militära förlägningsplatserna.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till kammarens andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 277, hava herrar *Olsson* i Mellerud och *Karlsson* i Vätö hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att åstadkomma effektivare läkarvård vid de militära förlägningsplatserna och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.» *Motionen.*

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Till utskottet hava yttranden över motionen avgivits av medicinalstyrelsen, arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, marinförvaltningen (marinöverläkaren) och centralstyrelsen för Sveriges läkarförbund, vilka yttranden återfinnas som bilagor till utskottets utlåtande. *Yttranden över motionen.*

Utskottet förbiser icke, att brister inom den militära läkarvården kunna påvisas, och utskottet inser även till fullo vikten av att det förbättringsarbete, som på detta område pågått under de senaste decennierna, befrämjas och erhåller erforderligt stöd. Däremot kan utskottet icke dela motionärernas mening, att bristfälligheterna äro av den art, att ett ingripande från riksdagens sida för åstadkommande av en bättre ordning nu vore påkallat. *Utskottet.*

Motionärernas skildring av nu rådande förhållanden måste anses vara överdriven. Till buds stående uppgifter, som äro ägnade att belysa frågan, bekräfta denna utskottets uppfattning. Av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelsens yttrande (Bil. 2) framgår sålunda, att på inalles under de senaste 12 åren omkring 768,000 sjukdomsfall vid armén förekommit 7 anmälningar till militieombudsmannen mot militärläkare och att av dessa anmälningar 5 föranlett åtal, varav 3 medfört fällande dom, och 2 varning tilldelad av generalfältläkaren. Mot marinläkare har under samma tid enligt marinöverläkarens yttrande (Bil. 3) endast förekommit 2 anmälningar, varav den ena föranlett åtal och fällande dom.

Det av motionärerna framkastade förslaget att helt eller delvis överlämna läkarvården under militärtjänst i civila läkares händer har i de till utskottet inkomna yttrandena (Bil. 1—4) sakkunnigt granskats och tillbakavisats. Det

synes även utskottet uppenbart, att icke blott vid trupper i fält och ombord å flottans fartyg utan även vid de fasta förlägningsplatserna böra finnas särskilt anställda läkare och att dessa — utöver den för legitimation fordrade utbildningen med därpå följande sjukhuspraktik — böra erhålla specialutbildning med hänsyn till de säregna förhållanden, under vilka militär hälso- och sjukvård utövas.

Emellertid vill utskottet i detta sammanhang uttala önskvärdheten av att det samarbete mellan den civila och den militära sjukvårdens representanter, som hittills pågått och som torde ha underlättats genom regementenas förläggning till städer, befrämjas och utvecklas.

En för militär hälso- och sjukvård betydelsefull fråga uppmärksammades av 1925 års riksdag, som i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, vilka åtgärder som kunde vidtagas i syfte att bereda de värnpliktiga större trygghet till liv och hälsa. Med anledning härav hava arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och marinöverläkaren var för sig yttrat sig i ämnet och därvid framfört vissa önskemål beträffande förlägningsförhållandena i en del äldre kasernetablisement samt vid mera tillfälliga förläggningar. Och chefen för försvarsdepartementet har i ett interpellationssvar i första kammaren den 2 mars d. å. meddelat, att det är hans avsikt att gå i författning om igångsättande av en grundlig och allsidig prövning genom särskilda utredningsmän av frågan om vilka åtgärder, som kunna och böra vidtagas dels till förhindrande av att de värnpliktiga under övningarna utsättas för obehörigt starka fysiska påfrestningar och dels i syfte att vid förläggning utomhus tillbörlig hänsyn må bliva tagen till väderleksförhållanden o. d.

I detta sammanhang framhöll också departementschefen, att de sanitära förhållandena inom försvarsväsendet givetvis äro föremål för en oavlätlig uppmärksamhet från såväl Kungl. Maj:ts som de militära hälsovårdsmyndigheternas sida och att särskilda åtgärder till skyddande av de värnpliktigas hälsa tid efter annan vidtagas.

På grund av vad som sålunda anförts och under hänvisning i övrigt till de bilagda yttrandena, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Stockholm den 24 mars 1927.

Å utskottets vägnar:

NILS HOLMSTRÖM.

Närvarande: herrar Holmström i Gävle, Petersson i Broaryd, Brännberg*, Holmberg, fröken Wellin, herrar Lundén*, Högström, Lundkvist*, Göranson* och Smedh*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga 1.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom ämbetsskrivelse den 18 februari 1927 från kungl. socialdepartementet har kungl. medicinalstyrelsen anbefallts att avgiva och till Eder senast denna dag överlämna ett av Eder begärt yttrande över en inom andra kammaren väckt motion (nr 277) angående åstadkommande av en effektivare läkarvård vid de militära förläggningsplatserna.

Efter en kritisk granskning av den nuvarande militära sjukvården framhöll motionärerna, att det ville synas som om tillgången till civil läkarvård vid förläggningsplatserna vore ett önskemål, som innehölle åtskilligt av värde, och att det förefölle dem rimligt, att frågan om att helt eller delvis överlämna läkarvården under militärtjänst i civila läkares händer vore värd att allvarligt övervägas. Motionärerna hemställa sålunda, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att åstadkomma effektivare läkarvård vid de militära förläggningsplatserna och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning härav får kungl. medicinalstyrelsen anföra följande.

Medicinalstyrelsen anser, att den militära läkarvården numera är lika god som den civila.

Framhållas bör även, att de värnpliktiga under sin militärtjänst komma i sådana förhållanden, som i hög grad äro olika mot de levnadsförhållanden, under vilka de värnpliktiga allt dittills levat, och att de därigenom till stor del komma under bättre hygieniska omständigheter, men även utsättas för förhållanden, som utgöra en rätt avsevärd påfrestning och starkt påverka både kropp och själ. En för sådana förhållanden speciellt utbildad läkare, således en militärläkare, bör a priori anses bättre än våra allmänt praktiserande läkare skickad att övervaka och behandla sådant klientel, som här avses.

Våra tjänsteläkare torde, särskilt med hänsyn till de fordringar som ställas på militärläkarna, vara förhindrade att med sin civila tjänst förena befattning som läkare vid de militära förläggningsplatserna, enär de därigenom skulle allt för mycket dragas bort från sin civila befattning.

Om åter en civil icke-tjänsteläkare anställes som läkare vid militär förläggningsplats, bliver han i och med detsamma *militärläkare*, en anordning som måste anses betydligt sämre än om till militär läkare antoges en, som förut utbildats i militär hälso- och sjukvård.

Militärläkarna hava, såsom sagt, ej endast sjukvård utan även hälsovård till tjänsteäliggande och behöva därför en utbildning utöver den, som obligatoriskt inhämtas vid de medicinska läroanstalterna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får medicinalstyrelsen med hänsyn särskilt till den av motionärerna anförda motiveringen avstyrka bifall till motionen ifråga.

Stockholm den 1 mars 1927.

B. BUHRE.

F. Block.

/ A. E. Bastman.

Till Riksdagens andra kammarens *andra* tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t den 18 innevarande månad anbefallt kungl. arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse att till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott avgiva yttrande över en inom andra kammaren av herrar Olsson i Mellerud och Karlsson i Vätö väckt motion, nr 277, angående åstadkommande av en effektivare läkarvård vid de militära förläggningsplatserna, får sjukvårdsstyrelsen i detta ärende härmed anföra följande.

Motionärerna anse, att den militära läkarvården i många fall lämnar mycket övrigt att önska. För att skaffa de icke närmare angivna, allvarliga bristfälligheterna hos denna läkarvård ur världen, vilja motionärerna visserligen icke föreslå skärpta straffbestämmelser för uppenbart försumliga läkare, men ifrågasätta, för att råda bot för de påtalade bristfälligheterna, lämpligheten av att helt eller delvis överlämna läkarvården under militärtjänst i civila läkares händer.

Såsom stöd för sin uppfattning om den militära läkarvårdens beskaffenhet hänvisa motionärerna till kritiken från de värnpliktige, till tidningspressen, till militieombudsmannens officiella ämbetsberättelser och till erfarenheten.

Med hänsyn till svårigheten att närmare skärskåda halten av de värnpliktigas kritik och den föregivna erfarenheten torde bedömandet i denna del icke kunna eller böra föranleda yttrande från sjukvårdsstyrelsens sida.

Tidningspressens uppgifter, evad de avse beröm eller klander, torde knappast heller vara av den beskaffenhet, att de lämpligen ägna sig för särskilt skärskådande från sjukvårdsstyrelsens sida.

Mot militieombudsmannens ämbetsberättelser kunna däremot inga som helst betänkligheter om full vederhäftighet framläggas. Påfallande är då, att så få fall av misstag från militärläkares sida blivit föremål för militieombudsmannens ingripande.

För belysande av detta förhållande hava militieombudsmannens ämbetsberättelser granskats alltifrån dess första år, 1916.

I en härvid fogad tablå rörande resultatet av denna granskning upptages antalet anmälningar mot militärläkare för varje år till och med 1926 och under samma tid inträffade sjukdomsfall. Därjämte angivas militieombudsmannens åtgärder, förhandlingar vid domstol och uppgift å den eller de ämbetsberättelser, där målen förekommit.

Av tablåen framgår, att under dessa gångna 12 år på i medeltal över 64,000 sjukdomsfall för år, d. v. s. på inalles under 12 år ($64,000 \times 12$) omkring 768,000 sjukdomsfall vid armén förekommit 7 anmälningar till militieombudsmannen, varav 3 blivit föremål för fällande dom, i ett fall (år 1924) med knappaste majoritet.

Varje sjukdomsfall föregås emellertid av en sjukanmälan till läkare; som allbekant torde vara, är det emellertid ingalunda alla sjukanmälningar, som föranleda redovisning som sjukdomsfall. Lika många, stundom tio gånger så många, erfordra icke upptagande i rapporterna som sjukdomsfall. De 768,000 fallen torde således motsvaras av *minst* lika många sjukanmälningar, som icke redovisats som sjukdomsfall, men som varit föremål för läkarens bedömande och ansvariga beslut, alltså på 12 år $768,000 \times 2 = 1,536,000$ sjukanmälningar, som föranlett 7 anmälningar till militieombudsmannen, varav 3 medfört fällande dom.

De här anförda siffrorna äro hämtade ur sjukvårdsstyrelsens officiella årsberättelser angående hälso- och sjukvården vid armén, uppgifterna angående sjuknämningar kunna verificeras ur sjukrullor och sjukbesked vid vilket truppförband som helst.

Av ovanstående torde framgå, att åtminstone de misstag, som sedan år 1916 begåtts inom läkarvården vid armén, icke synas vara av annan art än sådan, bottnande i den allmänt mänskliga ofullkomligheten.

I enlighet härmed torde intet väsentligt vara att erinra mot motionärernas uppfattning, att, även om en skärpning av gällande straffbetsämmelser synes dem befogad, det vore tvivelaktigt, huruvida detta skulle medföra någon nämnvärd förbättring å hithörande område.

Det andra föreslagna sättet för höjandet av den militära sjukvården skulle bestå i att överlämna densamma i civila läkares händer. Ställningstagande till detta förslag sammanfaller med svaret på frågan, hur det kan vara möjligt, att alla civiliserade statsbildningar i vår tid, även vårt land, kunnat anse det med sin fördel förenligt att anförtro handhavandet av och uppsikten över läkarvården vid försvarsväsendet åt särskilda läkarkårer och ämbetsverk. Svaret är överallt principiellt ensartat och sammanhänger för vårt land med historisk erfarenhet av djupt allvarlig art. Under de olyckliga krigsåren, 1808—1809, då det gamla finsksvenska riket klövs i tvenne delar, visade sig de inom landet befintliga läkarmöjligheterna icke kunna avvärja härarnas decimering genom fältsjukan i katastrofal omfattning.

Det är från denna tid ett oavlåtligt arbete pågått inom vårt land för förbättrande av försvarsväsendets hälso- och sjukvård.

I vårt land kunna alla läkare göra anspråk på att kallas civila i den bemärkelsen, att läkarutbildningen, d. v. s. samtliga grundläggande examina och obligatoriska utbildningsår, är, i motsats till förhållandena i en del andra länder, en och gemensam för alla läkare.

De civila läkare, som i vårt land anställas vid krigsmakten, erfordra emellertid utbildning i sättet dels att omhändertaga de sårade och sjuka och undanskaffa dem från fälthären, dels att förebygga utbrottet av epidemier bland trupperna, dels slutligen att på lämpligaste sätt handhava kronans till hälso- och sjukvård anslagna medel. Som förutsättning för tillgodogörande av denna utbildning erfordras bland annat, att de civila läkare, som anställas vid krigsmakten, äga kännedom om densammans beskaffenhet, om för densamma gällande författningar samt att de förstå vid krigsmakten använt yrkesspråk (terminologi). De militärmedicinska ämbetsverkens uppgift är att på olika sätt förbereda mobiliseringen samt att på bästa sätt tillse vid krigsmakten anställd sjukvårdspersonals utbildning och kritiskt granska deras tjänsteutövning. Hur läkarnas vid armén utbildning m. m. för närvarande är ordnad, framgår av närlagd bilaga.

Att dessa läkare skulle utan särskild utbildning med mångfaldigt större kostnader för statsverket äventyra våra försvarskrafters hälso- och sjukvård i krig och fred, kan givetvis icke av staten tålas, de »civila» läkarna måste bibringas viss utbildning och anställas på längre tid. Därmed är man tillbaka till nuvarande tillstånd. De förra »civila» läkarna komma att benämnas militärläkare med därmed följande konsekvenser.

Av ovanstående torde visserligen framgå, att motionärernas motivering är fullständigt ohållbar; därmed vill sjukvårdsstyrelsen emellertid ingalunda hava sagt, att deras framställning icke äger sin närliggande psykologiska förklaring.

Innan arméns läkarvård hann anpassa sig efter kraven på modern läkarutbildning och efter nyare härordningar, vilka krav blevo aktuella omkring sekelskiftet, och innan armén år 1908 fick eget organ för hälsovårdsintressenas tillvaratagande, funnos säkerligen i en del fall anledning till tvekan. Denna är numera icke berättigad.

All läkarvård vidare, som är påtvingad, har svårt att bliva uppskattad. Detta gäller även för civila förhållanden; förtroendet för ackordsläkaren, han må vara anställd vid statligt ämbetsverk eller enskilt företag, har svårare att göra sig gällande än förtroendet för den läkare, den sjuke av fri vilja rådfrågar.

Med den organisation, det militära sjukvårdsväsendet efter århundradens erfarenhet nu har, är det i huvudsak en kostnadsfråga, i vad mån läkarvården kan ytterligare höjas. Det må dock tillåtas sjukvårdsstyrelsen att uttala, att styrelsen med den motivering, motionärerna förebragt och trots det goda, av styrelsen behörigen värdesatta syftet, under inga förhållanden anser, att motionen bör eller kan föranleda åtgärd. Att sjukvårdsstyrelsen eljes är beredd att begagna varje tillfälle till ytterligare förbättring av den militära hälso- och sjukvården, torde framgå bland annat av sjukvårdsstyrelsens här i styrkt avskrift bifogade underdåniga skrivelse den 14 maj 1926, med förslag till åtgärder för beredande åt de värnpliktiga av större trygghet till liv och hälsa, vilken skrivelse utgjorde svar på en utav borgmästaren Lindhagen väckt motion nr 235/1925. I behöriga delar får sjukvårdsstyrelsen även hänvisa till marinöverläkarens underdåniga skrivelse den 4 oktober 1926 (här i avskrift bifogad), med förslag i samma ärende.

Stockholm den 25 februari 1927.

FRITZ BAUER.

Richard Erhardt.

Fritz Björkman.

Med yttrande över en inom andra kammaren väckt motion angående åstadkommande av en effektivare läkarvård vid de militära förläggningsplatserna.

Bil. 3.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Under återopande av marinöverläkarens bilagda yttrande hemställer marinförvaltningen, att föreliggande motion, nr 277/1927, icke måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 februari 1927.

På Kungl. Marinförvaltningens vägnar:

B. BOALT.

Axel Hammar skiöld.

Yttrande.

Med anledning av vad i motionen nr 277 inledningsvis yttras får jag först erinra om att varken »redogörelserna i tidningspressen» eller »militieombudsmannens officiella ämbetsberättelser» kunna, vad marinen beträffar, tagas till intäkt för att det »tillräckligt blivit klart ådagalagt för att berättiga omdömet att den militära läkarvården i många fall lämnar mycket övrigt att önska».

Marinöver-
läkaren.

Fastmera förhåller det sig — vad först redogörelserna i tidningspressen beträffar — så, att dessa oftast äro otillförlitliga eller till och med rent av uppdiktade. Följande exempel härutinnan kunna anföras från år 1926. Två av dem gälla en å flottans station i Stockholm tjänstgörande marinläkare, som upprepade gånger uti tidningsartiklar beskyllts för förseelser mot en sjuk, med vilken han i de åsyftade fallen icke ens haft något att skaffa. Den utpekade läkaren anhängiggjorde i anledning härav åtal mot tidningarna, något som ledde till att två ansvariga utgivare av vederbörande domstol dömdes till avsevärda böter m. m. för brott mot tryckfrihetsförordningen. Ett tredje fall gäller en vid flottans station i Karlskrona tjänstgörande marinläkare, som i tidningsartiklar beskylldes för felaktigt förfarande i avseende å operation av en patient med blindtarmsinflammation. Detta fall anmäldes dessutom för militieombudsmannen, vilken föranstaltade om undersökning. Beskyllningen befanns obefogad och föranledde alltså intet beivrande från militieombudsmannens sida.

Med hänsyn till uti militieombudsmannens officiella ämbetsberättelse förekommande »material för bedömande av denna angelägenhet», så öfvermåles uti dessa berättelser alltsedan militieombudsmansinstitutionens tillblivelse blott två fall rörande marinläkare. I det första av dessa, vilket befanns vara av liknande beskaffenhet som de ovan berörda, påvisades vid verkställd undersökning grundlösheten av de gjorda beskyllningarna, och fallet föranledde därför från militieombudsmannens sida icke något åtal eller därmed jämförlig åtgärd. I det andra fallet förelåg försummelse i tjänsten, och av militieombudsmannen föranstaltat åtal ledde till att den angivne läkaren av krigshovrätten dömdes till 300 kronors böter.

I avseende å motionärernas hemställan får jag hänvisa till bifogade tryckta skrift, som visar, att vid en örlogsmarin erfordras med hänsyn till förhållandena vid vapnet erfarna, i vissa avseenden särskilt utbildade och dessutom med sjölivet förtrogna läkare. Att läkarvården ombord å flottans fartyg icke kan tillgodoses genom anlitande av civila läkare, torde vara självklart, och att någon tillfredsställande läkarvård vid marinen ej heller i land kan organiseras genom anlitande av civila, för vapnet främmande läkarkrafter, torde framgå av nysberörda tryckta skrift.

Den nuvarande organisationen av marinläkarkåren samt hälso- och sjukvården vid marinen tillkom på grund av uti riksdagens båda kamrar år 1900 gjorda betydelsefulla uttalanden. Denna organisation torde få anses hava hittills väl motsvarat det med densamma avsedda ändamålet och har såväl inom som utom landet tillvunnit sig erkännande, bland annat särskilt ur synpunkten att därigenom vid marinen bundits väl kvalificerade läkare. Skulle på grund av de medicinska vetenskapernas eller sjökrigskonstens framsteg eller eljest behov visa sig att åstadkomma en effektivare läkarvård vid marinen, bör därför en sådan vidtagas inom ramen av den nuvarande organisationen.

På grund av det anförda synes utredning i den riktning, motionärerna påyrka, för marinens vidkommande ur alla synpunkter opåkallad.

Stockholm den 22 februari 1927.

GUNNAR NILSON.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Med anledning av att Centralstyrelsen för Sveriges Läkarförbund beretts tillfälle att inkomma med yttrande över en i andra kammaren av herr Olsson i Mellerud och herr Karlsson i Vätö väckt motion (nr 277) angående åstadkommande av en effektivare läkarvård vid de militära förläggningsplatserna får Centralstyrelsen anföra följande.

Motionärerna framhålla, att den militära läkarvården i många fall lämnade mycket övrigt att önska. Att så skulle vara förhållandet är icke Centralstyrelsen bekant, och styrelsen vill framhålla, att en militärläkares utbildning till medicine licentiatexamen är helt och hållet överensstämmande med alla andra läkares, vilken utbildning i stort sett måste anses mycket tillfredsställande. Kommer så därtill att de flesta unga militärläkare på samma sätt som de civila efter licentiatexamen fullgöra flera års tjänst som assistent- och underläkare å rikets lasarett, innan de ha utsikt att förvärva ordinarie tjänstebefattning, kan man säga att våra unga militärläkare gå väl rustade att utöva den läkarvård som av dem kräves.

Förefinnes, såsom motionärerna förmena, särskilda brister i läkarnas utövning av den militära sjukvården, måste orsakerna sökas på annat håll. Som känt är den sjukvård som utövas i civil och militär praxis grundväsentligt olika. Under det att i den civila sjukvården, i regel taget, endast sjuka söka läkaren för att få hjälp och bot för sina sjukdomar, inställer sig i den militära utöver dessa ett stort klientel för att söka få befrielse från tjänstgöring på grund av smärre eller obetydliga åkommor, för vilka eljest icke läkarvård plägar sökas, och därjämte förekomma ej sällan fall av ren simulation och avsiktliga försök att föra läkaren bakom ljuset. Att under sådana förhållanden militärläkarens, utöver varje läkares i och för sig krävande kall, stundom måste överstiga krafterna är uppenbart. Kommer så därtill att mottagningarna på grund av det ofta mycket stora tilloppet av sökande försvårar grundlig undersökning av alla, är förklarligt om en eller annan gång något misstag begås, och det synes Centralstyrelsen vara ett bevis för militärläkarnas alltjämt stigande kompetens för sitt yrke, att det i själva verket alltmer sällan sker.

Att efter motionärernas förslag överflytta »läkarvården i militärtjänst i civila läkares händer» finner Centralstyrelsen sålunda icke vara ägnat att på något sätt förändra resultatet, då därvid de påpekade förhållandena kvarstode oförändrade. Snarare skulle en försämring i visst avseende kunna befaras i det att såväl behandlandet som bedömandet av de militära sjukdomsfallen förutsätter en ingående kännedom om de militära tjänstgöringsförhållandena, vilken icke annat än i undantagsfall kan påräknas hos de civila läkarna. Däremot vill Centralstyrelsen för sin del varmt förordna att det samarbete mellan militärläkarna och den civila medicinska sakkunskapen, som redan nu på många orter till fromma för den militära sjukvården inletts, alltjämt måtte utvecklas och befrämjas.

På grund av ovanstående får Centralstyrelsen för sin del avstyrka motionen. Stockholm den 10 mars 1927.

Centralstyrelsen för Sveriges Läkarförbund.

ISRAEL HEDENIUS.

Gottfrid Törnell.